

der en tendens til at anskue fru Kristinas liv i floskler. Hun er den stakkels kvinde, der i en intrigant tid må lide med sine børn i nærværet af Kristian Tyrans ugerninger. Hendes politiske spil om ægteskab med kaperkaptajnen Søren Norby, hvor hun ikke kun var passiv, ignorerer udgiverne, idet de blindt følger fru Kristinas udlægning af sagen.

Bønnebogen har ikke tidligere været udgivet i sin helhed, og dens udgivelse er værkets egentlige attraktion. For forskningens skyld må man håbe, at bogen er et forarbejde til en egentlig kommenteret udgave med originalteksten i centrum. En oversættelse er og bliver en fortolkning, som naturligtvis kan være på sin plads af formidlingsmæssige grunde.

Introduktionen til tidens religiøse liv er præget af, at birgittinerne i Vadstena er den primære referenceramme, da de få bevarede svenske bønnebøger stammer fra dette miljø. Det kunne udgiverne have rådet bod på ved at have inddraget Karl Martin Nielsens store værk om de danske bønnebøger, men det findes beklageligvis ikke i litteraturlisten. Kan der således være en mangel i dybden, ligger styrken i bredden. Læseren gives et kort rids af tidens Mariadyrkelse, helgenskaren, brugen af aflad og tidens syndsopfattelse, konsekvent sammenholdt med den omtale, der er af sådanne forhold i selve bønnebogen. Det understreger udgivelsen som en introduktion til fru Kristinas ret sammensatte bønnebog, og som sådan opfylder den sit mål.

Lars Bisgaard

Nils Ivar Agøy: *Militæretaten og »den indre fjende« fra 1905 til 1940. Hemmelige sikkerhedsstyrker i Norge sett i et skandinavisk perspektiv.* (Universitetsforlaget, Oslo, 1997). 489 s., 423 kr.

Bogen rummer en detaljeret gennemgang af den norske hærs ageren og navnlig forberedelser til mulig ageren i samfundskonflikter. Fremvæksten af den delvis radikale norske arbejderbevægelse fremkaldte en revolutionsangst, der kulminerede i årene omkring afslutningen af Første Verdenskrig, og et af undersøgelsens hovedresultater er, at den var stærkere og bibeholdtes længere i hæren end blandt politikerne, der kun delvis var orienteret om de militære dispositioner.

Hovedpunkterne var støtte til opbygningen af lokale militser, Samfundsvernet, og en udsortering af de værnepligtige, der i en revolutionær situation kunne regnes som pålidelige. Det sidste er særlig interessant for danske læsere, fordi forfatteren har foretaget en skandinavisk sammenligning og i mangel på tilsvarende dansk forskning er gået ind i de danske militære arkiver og har vist, at også den danske hær i tidsrummet 1919-32 førte fortegnelser over, hvilke værnepligtige der lod sig mobilisere mod en »indre fjende«. Den P-plan, som Hærens Efterretningstjeneste i 1942 præsenterede som en potentiel modstandshær, var en afstøvet og opdateret version af den gamle, revideret i 1940. Det trods alt spinkle materiale rækker næppe til at forklare, at den nye hærchef, Erik With, skrottede P-planen i 1932. Overset er nok, at With så hærens fremtidsmuligheder i et nært samarbejde med Socialdemokratiet, hvilket var vanskeligt foreneligt med planer til at slå en arbejderopstand ned. I øvrigt må det være op til danske historikere at vise, om de skiftende regeringer var så uvidende om hærens planlægning, som Agøy forudsætter. Det er fortjenstfuldt, at han har rejst et spørgsmål, som er overset i Danmark.

Alt i alt konkluderes, at forsvarets beskæftigelse med den »indre fjende« var stærkest i Norge, svagest i Danmark, og

det forklares med, at værnene vel i alle tre skandinaviske lande var ramt af nedskæringer og faldende prestige, men at Danmark dog i Tyskland havde en potentiel ydre fjende, som i egen bevidsthed kunne legitimere forsvaret, mens den norsk-svenske frygt for Sovjet var af mere teoretisk karakter.

Henning Poulsen

Helene Carlbäck-Isotalo: *Att byta erkännande mot handel. Svensk-ryska förhandlingar 1921-1924*. Studia Historica Upsaliensis, 183. (Uppsala 1997). 288 s.

Der er tale om en disputats, der i detaljer primært beskriver Sveriges håndtering af »det russiske spørgsmål« 1921-1924 og sekundært den sovjetiske regerings forsøg på at opnå diplomatisk anerkendelse ved at tilbyde svensk erhvervsliv gunstige vilkår for handel på et tidspunkt, hvor ingen af de vestlige stormagter ville anerkende bolsjevikkerne som retmæssig russisk regering. Til forveksling minder de svensk-sovjetiske forhold i det pågældende tidstrum om de dansk-sovjetiske og de norsk-sovjetiske.

Forfatteren har ud over et stort svensk materiale fra private og statslige arkiver også kunnet benytte sovjetisk kildemateriale til at komme bag om den deklarerede sovjetiske politik. Som i andre lande var meningene delte med hensyn til det tilrådelige eller ønskelige i at have forbindelse til det ny regime i Rusland. Socialdemokraterne var for, da de troede, at anerkendelse af sovjetregeringen ville fremme beskæftigelsen i Sverige og gøre Europa fredeligere. De konservative var imod, fordi de principielt anså regimet for illegitimt, og fordi de – mere pragmatisk – ønskede erstatning for nationaliseret kapital og ejendom i Rusland. Det lykkedes i 1920 en driftig forretningsmand med politisk

støtte fra den socialdemokratiske regering at få afsluttet en udbytterig kontrakt med Moskva, som i et par år gjorde Sverige til Sovjetruslands største handelspartner (i absolutte tal var der dog tale om forholdsvis små beløb). Men ellers lurepassede Sverige ligesom Danmark og de andre småmagter. Hvad ville stormagterne beslutte sig for? Her var England og Frankrig uenige med sidstnævnte som den stejleste modstander af anerkendelse, før erstatningsspørgsmålet var blevet løst tilfredsstillende.

Det er interessant at konstatere, hvor mange landes forretningsmænd, politikere og journalister der anså lige netop deres land som det ideelt beliggende for at få en særstilling på det russiske marked, som ikke længere eksisterede på grund af bolsjevikregimets udenrigshandelsmonopol. Danskere mente, at Danmark var forudbestemt til at spille en ganske særlig rolle ikke alene som transitland for den umådelige handel med Rusland, man troede ville komme efter verdenskrigen, men også som organisator af det vældige opbygningsarbejde, der forestod i Rusland. Svenskerne mente præcis det samme om Sverige, og finnerne mente naturligvis, at det var Finland, der ville komme til at spille førsteviol. I alle tilfælde var der tale om sæbebobler, der snart brast. De sovjetiske forestillinger om at kunne benytte de små nordiske lande som et vindue til Vesten viste sig heller ikke holdbare. Gang på gang måtte Moskva konstatere, at småstaternes forhold til de vestlige stormagter talte langt mere end forholdet til det sovjetiske eksperiment.

Helene Carlbäck-Isotalo mener, at bolsjevikkerne i 1921 havde opgivet den oprindelige revolutionære politik over for udlandet og i stedet søgte at blive integreret i den europæiske økonomi. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at Lenin & Co endnu i 1923 forsøg-